

HAGYOMÁNYOS ÉS MAI PÁRTSZERŰSÉG

Mi a szociológiája a pártszerűségnek? Milyen társadalmi képletbe szorítható, hogyan elemezhető és mihez viszonyítható az osztályharc vagy a szocialista építés kommunista vezetésének tudománya? A korszerű politológia hol ragadja meg a pártot mint társadalmi jelenséget, sőt gazdasági tényezőt, vagy éppenséggel erkölcsi magatartásrendszert? Van-e lehetőség egy tárgyilagos kívüllevésre, melyből magunkat pártosságunkban is megmérhetjük, avagy a történészekre marad a bizonyítás? Avagy: kifejthetjük-e belülről, magunkból — katartikus vallomásként, emlékezősként vagy céltudatos előrejelzősként — hűségünket, fegyelmettségünket, legalábbis részvételünket vagy sodródásunkat a pártkeretben?

Egyáltalán: hogyan lettünk a párt tagjai? Miért? Honnan jöttünk ide, mit is vállalunk benne és általa akár a magunk és környezetünk, akár szélesebb körök — szülőföld, nemzetiség, ország, nagyvilág — javára? Emberségünk mit kap és mit ad impulzusban, ha saját pártbeli szerepünkről van szó?

Rajzanak a kérdések, s egy bizonyos: szemben a századra jellemző elidegenedéssel, a magány — akár a tömegbeli egyedüllét — szorongásaival, szemben az egyéni elszigetelődés önmagasztaló vagy önemésztő végléteivel, kicsinyes önteltségekkel vagy az alulmaradás, eljelentéktelenedés kétségbeeséseivel éppen úgy, mint szemben semmibevert, leszorított, üldözött kis- és nagyközösségek létbizonytalanságaival igazi menedék a valahová való tartozás, különösen, ha az a történelemalakítás optimista távlatait is sugalmazza, s még ezt a lelkiületet is fokozza, ha tudományos meggyőződéssel, kiszámítható lehetőségekkel, a vállalás érdemes voltának tudatával forr össze. Ilyesmi a komolyan vett pártszerűség, a kommunisták önbizalma és kollektív bölcsessége. Ha úgy vesszük: cselekvő történelmiség. Ha befelé számítjuk: mély emberi lelkiismeret. S mindenképpen éber ellenőrzés, részes jelenlét, javító akarat a mozgó, változó közügyekben.

Bármennyire csábít is a pártossággal kapcsolatos kérdések és válaszok tömkelege, sokrétűsége, életszerű végtelensége (érdekel minden egyéni hozzáállás és közös vélemény, minden kifejtett elmélet és igazoló gyakorlat, vagy akár az ellenfelek bírálata), egyszeri megvilágításul, éppen a kérdésekbe való behatolás végett, szívesen ragadok ki egyetlen futamot, egy példát, esetlegességében is jellegzetes konkrétumot. Nem megyek messze. Ötvenéves pártban negyvenöt éves lap munkása lévén pontosan a *Korunk* hagyományos pártosságát veszem szemügyre.

A lap történet első termékenyítő feszültsége 1926-ban, tehát öt évvel a kommunisták pártalakulása után: az új kolozsvári orgánumban a rákérdezése a világra.

Európa polgári felére az első világháborút követő lelki meghasonlás nehezedik, keleti részén Lenin halálát frakcióharcok követik, de a párt benső megerősödése egyben úttörés a szocialista iparosodás felé. Itt Romániában még tart a kapitalizmus viszonylagos stabilizációja, az illegális szorult RKP tömegszervezete, a Városi és Falusi Dolgozók Blokkja azonban munkások és parasztok akcióit szervezi kenyérért, földért, emberi jogokért, s előtérbe kerül a marxista—leninista tanért folytatott harc (románul ekkor jelenik meg Lenin több műve). Kolozsvárt Aradi Viktor indít kimondottan munkásmozgalmi lapot, a fiatal Nagy István már szakszervezeti bizalmi... A *Korunk* azonban nem a közvetlen létrekérdező, még csak erdélyi vagy országos ügyekre sem, hanem az „új világlélek“-re, a nyugati polgárság lelkiismereti csődjére, a kultúra „alkonyára“, világnézeti, filozófiai és vallás erkölcsi kételyekre. Nos, a letisztulás, a liberális eklekticizmus, a spiritualizmus és esztéticizmus felváltása a dialektikus materializmus társadalmi gondolatrendszerével évek munkája, s a lap csak ezután ér el — a párt-sajtó bibliográfiája és a mai anyagelemzés egybevágó bizonyossága szerint — az RKP erkölcsi kötelékéig, vállalva a kommunista közéleti vonal ideológiai képviselőjét az 1930-as évek elején. Az értelmiség legjobbainak őszinte transzfigurációjáról van szó, s éppen a szabad dialógus eszmei sarkítása — a nagy kérdések és a nagy válaszok humánuma — vezeti el a lapot a gyakorlati feladatok mindennapjaival küszködő párthoz.

Elegendő-e az ideológiai állásfoglalás, a „világnézet“ a párt-szerűséghez? A *Korunk* további gyakorlatából — ma már lemérhető sajtótörténeti valóságából — válaszoljunk: nem! A kapitalista stabilizáció véget ért, a betörő gazdasági válságból tekintélyelvű irányzatokkal próbál kivergődni az uralkodó burzsoázia, felvillámlik a háborúkra készülődő fasizmus veszélye. Az RKP jelentős eseménye, az V. kongresszus (1931 végén) a valósághoz szabott stratégiai és taktikai tervszerűséggel bontja ki a reális teendőket: a polgári forradalom téves távlati helyébe a proletariátus vezette demokratikus forradalmiságot állítja, nacionalista gőzöket oszlat szét a nemzetiségek egyenlőségének követelésével, visszautasítja a reformizmust, és a politikai tömegharc vezetését jelöli ki legfőbb pártfeladatnak. E leszűrt, világos programot csak olyan elméleti folyóirat követhette, mely az általánosból a konkrétúra, az elméletből a gyakorlatra, pontosan a sajátos honi viszonyok és feladatok felé irányult.

Szerencse itt Gaál Gábor alkalmazkodási hajlama és törekvése, növekvő személyi érdeklődése a hazai problémák iránt. A lapalapító Dienes László maga is eljut ugyan a felvetett világkérdések marxista—leninista megválaszolásáig, de már Berlinből küldi bátor és úttörő tanulmány-sorozatát a Szovjetunió első öt éves tervéről, majd Moszkvában, a felszabadulás után Budapesten tölt be intellektuális hivatást; társszerkesztője azonban, Gaál Gábor (1932-től a lapot egyedül jegyző főszerkesztő) szívósan begyökerezik saját ügyünkbe. Már a lapba való bekapcsolódásakor leszögezi: „Élni ugyanis a valóság vállalását is jelenti, sőt a valóságban munkáló aktív tevékenységet, különben... magával a valósággeggessel kerülünk ellentmondásba.“ Ez a filozófiai állásfoglalás realizálódik a lap-

politikában, amikor a *Korunk* többé nem kerüli el a szembenézést akár a „transzilvanizmus“ irodalmi síkra tolódott eszményalkotásaival, akár a román és szász problematikával. A lap szigorú marxista—leninista értékeléssel széles skálán közvetíti továbbra is a világinformációkat, de nem elégszik meg többé ezzel az akadémikus szereppel, hanem kialakítja a forradalmi arcvonalat „itt és most“. Nincs a romániai magyar szellemi életnek olyan megnyilvánulása, melyre ne reagálna, s nem elutasítólóg, nem kirekesztőlóg, hanem a mindenkori valóság—mag felől adva választ. Gaál Gábor és lapja a felvilágosító, a meggyőző szerepében fordul a hazai magyar értelmiséghez, fokról fokra rávezetvén legjobbait és főleg fogékony fiataljait a forradalmi demokratizmus szolgálatára.

Vannak ennek az időnek dogmatikus beütései, hibái, de a lap javára válik, hogy a párt ügyének mindenkori védelmében saját maga javítja ki a túlzásokat és torzításokat, s egyike lesz azoknak a magyar irodalmi életben ritka fórumoknak, ahol a munkásosztály tudományos vonala — a korszerű szociológia és a „valóságirodalom“ szocialista realizmusa — szorosán és elszakíthatatlanul együtt bontakozik ki akár a honi, akár a másországi „népiek“ sorsproblémás viaskodásaival, parasztvallomásaival, irodalmi szociográfiájával, Nagy Istvánt, Morvay Gyulát, Salamon Ernőt állítva Tamási Áron, Veres Péter, Bözödi György mellé. Az a tény, hogy a lap sorra veszi és elemzi az értelmiség benső problémáit, honi választ nyújtva akár az értelmiségi középosztály, akár a diákság vajudó kérdéseire, vagy az a buzgalom, mellyel — honi és külföldi szerzőket mozgósítva — a lap a parasztság és a nemzetiség sorsát mérlegre teszi, utat nyit a romániai magyar értelmiség átállásának a minden mítosz nélkül, adott-ságaiban értelmezett nép oldalára.

Minél bővebben foglalkozunk a régi *Korunk* pártszerűségének kialakulásával, annál meggyőzőbb bizonyítékát látjuk annak, hogy az ideológiai megerősödés mindenkor együtt járt a honi dolgokhoz és a sajátos romániai magyar értelmiségi hivatáshoz — a dolgozók forradalmi ügyének vállalásához — való közeledéssel. További kérdés azonban, vajon az értelmiség helyes tájékoztatása, vagyis a marxizmus—leninizmus alkalmazása a sajátos feladatokra kimerítette-e már a pártszerűség fogalmának teljességét? Megint csak a megtörténtek gazdag tapasztalati anyagából merítve a választ, mondhatjuk: nem!

„Aufklárísta“ illúziókkal a munkásmozgalomnak mindig is küzdenie kellett. Sem a természettudományi felvilágosítás, sem az ateizmus vagy az eszperantó, sem a munkássport nem vált versenyképessé a polgári világ feltételei közt a burzsoázia és félféudális-egyházi szövetségesei hatalmával s hivatalos művelődési mozgalmával, bár mindez alkalmi eszközzé válhatott, ha a szellemi munka magát az osztály- és népharcot, a gazdasági és társadalmi tömegmozgásokat, a párt irányította forradalmi stratégiát és taktikát támogatta. A *Korunk* pusztán „irodalomtörténeti“ szerepén túl mozgalmi jelentőségre is emelkedett az ifjúság — az értelmi új nemzedék — felkarolásával s azzal a hivatással, melyet a magyar nemzeti-ségi társadalomban a román demokrata erőkkal való szövetkezés előmozdításában töltött be. A fiatal „realisták“ — olykor teljes nemlegességgel is — támadták a transzilvanizmus légvárát, Gaál Gábor pártos lapja azonban nem az erdélyiség valóságát kezdte ki, hanem eredeti értékeit megőrizve haladta meg a transzilvanizmust, behelyezve annak népi igazát

a „romániaiság“ teljesebb összefüggésrendszerébe. Ez a „demitizálás“ nem fosztotta meg az erdélyi magyarságot őseitől és hőseitől, hanem a kor követelményei közé emelte a sajtókat, az öneszmélést, felismertette egy új, demokratikus Románia jövődöbeli képét. S ami a legtöbb: a lap az új nemzedék támpontja lett, mozgalmi megvalósításokra serkentve.

Így vált a lap népfrontivá, s járult hozzá az ifjúság eredeti cselekvéséhez is, ahhoz a MADOSZ-törekvéshez, mely a párt antifasiszta erőkoncentrációja során minden haladó értelmiségit a munkásosztály és parasztság mellé állított és a román demokrácia szövetségesevé tett a Vásárhelyi Találkozó (1937) alkalmi együttesében. Ezt az együttest átmenetileg szétválhatta belülről is, kívülről is a fasiszmus előtörése, mint ahogyan az egész országot is előzönlötte a hitleri Drang nach Osten s a csatlósok farsangja (maga a *Korunk* is áldozatául esett a bécsi diktátumnak és Észak-Erdély horthysta megszállásának). A mag azonban nem veszett kárba, s aki ismeri a lap nélkül maradt Korunk-csoport szerepét a magyarországi antifasiszta ellenállással való együttműködésben, hűen a román demokrata erőkhöz, az nyomon tudja követni a láncolatot a felszabadulás után is, újabb — az RKP politikájának megfelelő — nemzetiségi formációkon, sajtón, intézményeken át egészen a mai *Korunk* 1957-ben indult új folyamáig.

Élő marxista—leninista elméletiség, a sajátos honi körülményekhez való idomulás, cselekvő eredetiség, a nemzetiség és hazafiság alkotó egysege — ez a *Korunk* negyvenöt éves tapasztalati igazsága az ötvenéves Román Kommunista Párthoz való benső igazodásban, ez a pártszerűség gyakorlatilag megállapítható modellje egy konkrét példa — a lap múltja — kapcsán. A teljes párttörténet, vagyis számtalan kisebb és nagyobb példa, egy egész országalapító történelmiség ismerete természetesen teljesebb képet adhat, nem hiszem azonban, hogy az erkölcsi és mozgalmi bevalás — a *Korunk* esete — bármiben is elütne a közös gyökvonástól.

*

A pártszerűség ilyenén elemzése még csak a múltból vett példa. A *Korunk* azonban 1957 óta legalább kétszer annyi terjedelemben (számonként sokkal bővebben, s immár újabb, tizenötödik évfolyamába, vagyis együtt a XXX.-ba lépve) jelent meg, a szocialista rendszerben folytatva régi szerepeit, s ennek a másfél évtizednek a pártos tapasztalatait nem kell-e ugyanúgy felmérni, mint a régi rendszerbeli kezdeteket? Most mi volt a menet az általánosból a konkrétba meg vissza? Élő-e, illetve az új folyamban tudóbé vált-e helytállásunk a mai világra alkalmazott marxi—lenini elmóományosságban? Reálisan alkalmazkodunk-e a mindennapi követelményekhez, melyek valóságába egyre inkább beletartozik a távlatos előrelátás, a felemelő jövőkutatás? Cselekvő eredetiséget halmozunk-e információs szolgálatunkkal, vagyis elkeröljük-e a Gaál Gábor ostorozta „magazinszerűséget“, és a saját „európaiságunk“ szolgálatába tudjuk-e állítani a világhorizont ismeretét? Kifejtjük-e a romániai magyarságban rejlő szellemi—értelmi potenciált mind a magunk javára, mind a román néppel közös haza boldogulására? Milyen új tartalmakat szerezünk pártszerűségben ma, amikor az ötvenéves RKP egy egész országot mozgósít önmaga állandó meghaladására a tudományos—műszaki forra-

dalom vetületében, s erkölcsi magatartásával a szocialista világ s minden haladó világerő, a szabadságharcos népek, antiimperialista mozgalmak becsében áll? És ami döntő: szakad-e ki belőlünk új s újabb ifjúság, hogy a maga alkotóképességéből költson át, valósítson mássá, lendítsen előbbre mindent? Összegezve: a hagyományos pártosság miben és hogyan dúsul fel, gazdagodik meg a maiban?

Jogos kérdések, de egyben szónokiak is. Vagyis válaszukat önmagukban hordják. Így is van rendjén. Tart még a régi magból, s ami annyi baj, harc, tapasztalat árán kerekedett belőle, lombosodjék, termődjék újjá.

Gedeon Zoltán
rajza